

Napisao Dubravko Adamović

Nekoliko naših članaka o Diošu, njegovoma sadašnjem propadanju »u iščekivanju nepoznatog kupca« i njegovoj neizvjesnoj budućnosti potaknulo je znatiželjнике da doputuju do tog, koliko do jučer, gotovo nepoznatog odredišta. Sada se događa da se autentični i iskusni ljubitelji starina gotovo svakodnevno kod susjeda živo raspituju o dosadašnjoj i daljnjoj sudbini dvorca. Još kada bi im susjedi mogli dati kakav promidžbeni letak ili kada bi uz dvorac ili, pak, u samom mjestu bio kakav ugostiteljski objekt, možda bi i županijska turistička statistika živnula.

»Je, puno ih više dolazi kak su novine počele pisati o dvorcu i kak se počelo pričati o njegovoj prodaji... Gotovo svaki dan... Dolaze ovak, kak danas, pojedinačno ili grupice, škole, cijeli razredi... Dolaze i trgovci svih fela, 'kupci'... Kaj vam ja znam...«, pomalo rezignirano pojašnjava Rudolf Novosel, prvi »sused« dvorca, bjelovarskoj ekipi HRT-ove emisije Prizma.

»Čul sam, čak, da je dvorac prodan, a meni nitko niš ne govori... Nitko me nije došiel tražit ključa. Ključ je, znate, kod mene, već dvadeset godina pa bi, valjda, bil red da i ja o tome nekaj znam... Mislim, nitko mi nije došiel i rekel 'Ja sam novi gazda!', tak da je sve isto... Dvorac i dalje propada, a trebalo bi ga spasit...«

»Kako to da Vi, u ovom štokavskom kraju govorite kajkavski?«, pita Jasna Fila, jedna od urednica emisije i novinarka koja je, zainteresirana našim napisima o povijesti dvorca, odlučila napraviti i televizijski prilog o multikulturalnom bogatstvu toga kraja. »Je, zato kaj sam iz Zagorja. Moji su ovamo doselili iz Stubice još 1939. godine«, veli susjed Rudi.

»A, kako to da živite ovdje, a ne u susjednoj Šupljoj Lipi, gdje se tada naselila većina Zagoraca iz okolice Donje Stubice i Samobora?«, domećem.

»A, kak bi ja to znao, nisam se tad ni rodio. Moji su došli sim i tu smo ostali.« I, doista, kada je grof Ljudevit Kulmer iz Popovca u Hrvatskom zagorju 1923. godine prodao dvorac nekoj švicarskoj banci, a ova, ubrzo nakon toga, Banovini Hrvatskoj, na posjed su doseljeni kolonisti iz Hrvatskoga zagorja koji su kupovinom zemljišta utemeljili svoje obližnje selo Šuplja Lipa.

»Možete li nam reći koliko u Diošu ima Mađara?«, upitala ga je s mikrofonom u ruci Fila, imajući na umu činjenicu kako većinu današnje populacije Dioša čine Česi, iako je i obližnje končaničke ribnjake i sam dvorac napravila mađarska plemenitaška obitelj.

»Nema ni jednoga, koliko ja znam!«, kratko je zaključio Novosel i otključavajući nam dvorac nastavi, »Čujte, ja već 20 godina otključavam dvorac i svake nedjelje pripremim dvoranu za misu. Znaite, mi se svi međusobno poznamo.«

A UNUTRA - KATASTROFA!

Iako smo i do sada imali fotografije na kojima se jasno vidi u kakvom je katastrofalnom stanju unutrašnjost dvorca, ipak nismo njihovim objavljivanjem htjeli pokvariti bajkovitu pa i romantičnu predodžbu o dvorcu, kakvu svatko od nas još od djetinjstva nosi u sebi. Nismo također željeli ni obeshrabriti njegove moguće kupce. Međutim, ovaj nevelik i, doista, bajkovit dvorac danas je to još samo izvana. Potvrdila nam je to i nevelika grupica njemačkih turista koja se s nama zatekla u obilasku.

Oni su najprije otvorenih usta pomno pretraživali visoke naci-frane tornjeve, ne bi li, što li?, ugledali valjda poznati lik na letećoj metli, da bi zatim, vođeni instinktom turista s neurednim putnim osiguranjem, samo nestali kada smo se preko škripavih i od sova »miniranih« drvenih stuba uputili preko relativno dobro obnovljena potkrovlja na najvišu kulu.

{clgallery}images/stories/Kulturno_zvono/Povijest/2014/Srpanj/Dios_05_07/G3/{end-clgallery}

S nje nam se u neponovljivom panoramskom pogledu trebala ukazati okolica koja je prvim vlasnicima dvorca izgledala sasvim rajski. Međutim, nažalost, bukve, hrastovi i jedan orah, koji su odavno prerasli primjerke iz udžbenika dendrologije, svaki pogled s dvorca zarobe svojim podivljanim granama i ogromnim prašumskim stablima ne dopuštajući da nam kroz raskošan pogled na snoviti bilogorski krajolik jedina dvorska kula pokaže zašto je kao vidikovac izgrađena baš na tom mjestu.

Umjesto toga, ugledasmo u podnožju dvorca zbunjene turiste kako u svojim klizavim japankama lagano zamiču prema automobilu, očigledno razočarani činjenicom da osim turobnog, krezubog duha licemjerne prošlosti nitko drugi ni ne živi u dvorcu. Osim sova.

Sada i donedavni malobrojni dioški učenici svoja znanja stječu u potpuno novoj školi, a ne u dvorcu. Čak su i betonski zahvati u unutrašnjim prostorijama dvorca obustavljeni. Teško je zaključiti je li to bila osmišljena obnova, ili potpuno nova gradnja. Sada i taj nedovršeni posao dodatno pridonosi otužnom stanju i pojačava posvemašnji osjećaj potištenosti onim što se vidi. Porušeni su pregradni zidovi i hodnici na katu pa je uništena arhitektonska cjelovitost te je dodatno ugrožena statička stabilnost zgrade. Posve suprotno od onoga što se valjda htjelo: umiriti i učvrstiti zgradu brutalnim betonskim traverzama i betonskim podom.

KAKO JE DVORAC NEKAD IZGLEDAO IDILIČNO

Zapravo, malo što je danas u samoj građevini spašeno i prepoznatljivo. Dvorac je, znamo to iz teksta arhitekata Gyule Sándyja (koji je projektirao i zgradu Glavne pošte u Zagrebu) i Ernóa Foerka, objavljenog na mađarskom jeziku u publikaciji iz 1906. godine, bio namijenjen stanovanju. To znači da je Divoš imao sve.

Okosnicu dvorca činila je 9,5 metara duga i 9 metara visoka dvorana s kupolastim svodom od armiranoga betona. Iz dvorane su na kat vodile široke ukrašene hrastove stube.

Vlasnica, inače strastvena skupljačica umjetnina, pribavila je brojne ukrase za dovratke, bazen, kamin, zidove i ogradu terase (mletački lavovi na stupovima) tako da kad imaginarnoj slici o dvorcu, kakav je u stvari bio, pridodamo i te šarolike ali vrijedne urese, onda nam je potpuno jasno zašto se princeza Paula von Falkenberg tu osjećala kao u raju. Pridonosile su tom osjećaju i prateće zgrade. staje za konje, remiza za kočiju i kola, staklenik, vrtlarija i vinski

podrum te brojne prateće prostorije, kao i mnogobrojna služinčad koja se tuda vrzmala punih ruku posla.

Posebno mjesto u impresivnom popisu arhitektonske strukture i popratnih sadržaja dvorca, kao i njegova mobilijara (kojega više nema ni u tragovima), brojnih ukrasa i nepoznatih nam umjetnina, ima, na sreću, neznatno oštećen vitraž s prikazom sv. Mihovila dovršen 1905. godine. Smješten je na istočnom zidu glavne dvorane kako bi jutarnje sunce polako budilo svu njegovu ljepotu i suptilnu kolorističku raskošnost. Stakleni mozaik je zapravo duhovna i vizualna okosnica dvorca u svoj njegovoj izvanjskoj ljupkosti i bajkovitosti.

Molitva tom svecu prakticira se prema crkvenim tradicijama kao zaštita od zlih duhova. Naime, molitva sv. Mihovilu jedina je egzorcistička molitva koja je dozvoljena laicima.

»Zmaj i njegovi anđeli prihvatiše borbu, ali je ne mogoše izdržati. I mjesta za njih više nije bilo u nebu. Bijaše izbačen veliki Zmaj, stara Zmija, koja se zove đavao-sotona, zavodnik cijeloga svijeta, bijaše zbačen na zemlju i bijahu zbačeni s njime i njegovi anđeli.« U ikonografiji se prikazuje, upravo kao i na dioškom vitražu, kao ratnik u oklopu kako ubija zmaja-sotonu.

Za razliku od današnjeg stanja u selu, dvorac i gospodarske zgrade bile su opremljene instalacijama vodovoda i kanalizacije, a za rasvjetu se pak koristio acetilen koji su si na imanju sami proizvodili. Dakle, cjelovit, potpuno zatvoren, samoodrživ sustav. Jesu li mađarski arhitekti sami domislili stambenu, gospodarsku i funkcionalnu strukturu ili su, ipak, dosta toga učinili i po naputcima naručiteljice, princeze Paule von Falkenberg, nejasno je. Ona je prije udaje za Aloisa Tüköry de Algyesta živjela neko vrijeme u izoliranom alpskom zimovalištu Mariashutzu u austrijskoj pokrajini Štajerskoj. Izgradnja ovdašnjeg bajkovitog dvorca stajala ju je 700.000 ondašnjih kruna, što je po mišljenju autora projekta bila sasvim skromna suma.

POVIJEST OBITELJI JANKOVIĆ I DARUVARSKI KRAJ

Dolazak plemenitaške obitelji Tüköry de Algyesta na ova područja izravno je povezan sa svršetkom stoljetne nazočnosti ugledne i bogate plemenite obitelji Janković Daruvarske (de Daruvar) u zapadnoj Slavoniji.

Mirom u slovačkoj Žitvi, mjestu na lijevoj obali Dunava, 1606. godine granica s Osmanskim carstvom postavljena je na rijeci Ilovi. Tako je Turcima pripalo područje na lijevoj obali Ilove. Nakon oslobođenja od Turaka svi su prostori stavljeni pod upravu Dvorske komore. Jedan je dio komorskog vlastelinstva darovan Mihovilu barunu Šandoru od Slavnice, a drugi je dio s naseljem Podborje pripadalo vlastelinstvu Sirač koje je 1763. godine kupio Antun plemeniti Janković.

Izgradivši dvorac u Podborju, on mu je dao ime Daruvar (Ždralovgrad, prema ždralu iz njegova obiteljskoga grba). Vremenom se ime dvorca prenijelo i na naselje što je 1772. godine potvrdila i kraljica Marija Terezija u njegovoj grofovskoj diplomi. Antun nije imao nasljednike tako da nakon njegove smrti 1789. godine, imanjem upravlja njegov brat Ivan, a nakon njegove smrti 1798. godine njegova udovica Alojzija rođ. Festetich od Tolne.

Od 1813. godine imanjem upravlja Izidor pl. Janković, Ivanov sin iz prvoga braka, koji daljnje upravljanje vlastelinstvom prepušta 1849. godine sinu Juliju, a ovaj, pak, i daruvarski dvorac i vlastelinstvo prodaje 1878. godine udovici Magdaleni Lechner. Od nje su već sljedeće godine posjed preuzeli pomađareni Židovi Alois i Anton pl. Tüköry, kako u svojoj knjizi »Dvorci i perivoji u Slavoniji – od Zagreba do Iloka« navode prof. Mladen i Bojana Obad Šćitaroci. Alois von Tüköry je u to vrijeme, 1898. godine, bio zastupnik u hrvatskom Saboru i ugarskoj Vladi.

ISTRAŽIVANJE, OD KARDETERA I SPIEGELA DO CARSKIH ROMANOVIH

I, doista, istražujući sve do sada mi dostupne izvore o podrijetlu plemenite obitelji Tüköry de (von) Algyest, uz pomoć gospođe Zite Jukić iz osječkog arhiva i gospodina Željka Pleskalta, ravnatelja bjelovarskog arhiva, utvrdio sam kako je plemićka povelja i dokument o dodjeli grba predana

» ...peštanskim građanima Thomasu Kardetteru i Josefu Spiegelu, kao i Kardetterovoj djeci rođenoj sa suprugom Barbarom Lovas: Leopoldu, Antonu, Josefu i Barbari te Spiegelovoj djeci rođenoj sa suprugom Barbarom Kardetter: Josefu - Thomasu, Alexanderu - Thomasu - Antonu i Hermini - Teresiji, uz istodobnu izmjenu prezimena Kardetter u Algyai, a Spiegel u Tüköry kao i dodjelu titule 'von Algyest' obojici«, u Beču, 8. travnja 1831. godine s potpisom kralja Franza II. Austrijskog (1768-1835).

U početku smo mislili kako bi plemićki pridjev von Algyest mogao biti povezan s mađarskim gradićem Algyő, međutim, kasnije smo zaključili kako za to, osim koincidencije u nazivu, nema čvrstih osnova te da je, za sada, to bolje ostaviti otvorenim.

Međutim, kao što i prijevod govori, neupitno je da je prezime Tüköry pomađarena inačica njemačkoga prezimena Spiegel, i to baš po značenjskoj osnovi riječi »zrcalo« (njem. *spiegel*, mađ.

tükör
).

Spomenuti Alajos Tüköry de Algyest (sin algyesti Tüköry Sándora), rođen je 10. travnja 1854. godine u Budimpešti, gdje je i umro 18. travnja 1903. godine. S princezom Paulom von Falkenberg vjenčao se u alpskom izletištu Mariashutz 24. svibnja 1888. godine i imali su djecu Melittu, Borisa i Liviu. Princeza Paula podignula je dvorac Dioš 1904. godine, upravo, kao uspomenu na svoga godinu dana prije preminulog supruga o čemu svjedoči i natpisna ploča na dvorcu (koje, također, više nema) sa sljedećim tekstom: »Bog blagoslovio ovu kuću koju je sagradila gđa. udovica od Tüköry Alajoša, rođena Falkenberg Paula, A.D. 1904. na spomen svog supruga«.

Princeza Paula rođena je, pak, u Ženevi, 4. kolovoza 1868. godine, a umrla u mađarskom Leányfalu, 10. veljače 1949. godine. Otac joj je bio HSH Friedrich (Fedor L'vovich), princ Sayn-Wittgensteina, a majka Pauline Clotilde Jeannette Lilienthal po kojoj je i dobila plemićki naziv »von Falkenberg«. Princeza se po drugi put udala u Budimpešti, 15. studenoga 1906. godine za Gyulu Pekára de Rozsnyóá.

Naše područje koje, inače, oskudijeva potomcima plave krvi (narcisoidni samozvanci se ne računaju), ima, eto, dvije obitelji o kojima bi se, doista, mogle napisati knjige i knjige. Primjerice,

izvjesna Margit Tüköry von Algyest, rođena 31. ožujka 1862. godine u Budimpešti, udala se 10. svibnja 1887. godine u Daruvaru za plemenitog Bečanina i uvela ovaj kraj u knjigu najvišeg svjetskoga plemstva.

GARIBALDI I ULOGA LAJOSA/LUIGIJA U OSLOBOĐENJU ITALIJE

A, što reći o Lajos Tüköry de Algyestu (ili, italianizirano, Luigi Tukory de Algyest)? Bio je jedan od najpoznatijih mađarskih časnika. Do svoje 18. godine postao poručnik i je sudjelovao u borbama u Transilvaniji. Postavljen je za kapetana u bataljunu sa 324 volontera. Nakon toga će Lajos vojno napredovati i pridružiti se legionarskoj grupi koja je uskoro nestala u borbama.

Preživjele je pripadnike bataljuna uvrstio u odred kojemu je zapovijedeno da njegova izvidnica napadne Palermo 27. svibnja 1860. godine. Tüköry je bio prvi u proboju neprijateljskih barikada, ali je tada ranjen u koljeno zbog čega mu je noga amputirana. Od zaražene je rane i ubrzo umro 6. srpnja 1860. godine. Na njegovu ga je pogrebu u oproštajnom govoru Garibaldi ovjenčao nazivom »borcem za slobodu Italije«. Nekoliko dana nakon njegove smrti u njegovu je čast korveta *Bourbon Fast* preimenovana u *Tüköry*. Međutim, i danas su brojni spomenici i ulice u talijanskim gradovima posvećeni njemu, a u rodnom mu je mjestu, nasuprot dvorca Béla Wenckheim, podignuto poprsje.

Tijekom istraživanja rodoslovlja plemenite obitelji Tüköry de Algyest u korespondenciji o Kempelensovoj knjizi »Austro Hungarian Nobility« pronašao i jednu, dotad previđenu e-mail poruku. U njoj pošiljatelj moli za bilo kakav podatak o obitelji Tüköry, jer su mu životno bitni za njegovu knjigu o potomcima 1. princa Bariatinsky. To me je dovelo do iznimno zanimljiva otkrića.

Naime, princ Alexander Bariatinsky, čiji je otac princ Alexander Vladimirovich Bariatinsky, a majka Ekaterina Aleksandrovna Yourievskya, princeza Yourievskya, izravni je potomak ruskoga cara Aleksandra I. N. Romanova, točnije rečeno – on mu je djed čiji unuk, eto, svoje korijene traži u daruvarskoj okolici.

AKO NEMA DVORCA, I PRIČE ĆE PREKRITI ZABORAV

UZ ZIDOVE JOŠ ŽIVE I ROMANTIČNE POVJESTICE

Autor Dubravko Adamović, akad. slikar

Petak, 11 Srpanj 2014 12:40 - Ažurirano Petak, 11 Srpanj 2014 12:46

I tako bismo o povijesnim naslagama koje se vežu uz ovaj dvorac mogli do u nedogled.

Zašto sve ovo pišem?

Zato jer se osobno odupirem sustavnom propadanju i upropaštavanju nacionalnoga kulturnog dobra. Naravno, i prodaje dvorca nepoznatom nekom, a kojemu zbog posvemašnje devastacije iz dana u dan pada cijena.

Zatim, sasvim je izvjesno kako ni novi kupac neće kupiti dvorac samo zato jer je – dvorac. Možda će i on, kao i mnogi drugi nakon princeze Paule von Falkenberg, odnosno, Tüköry von Algyest, poželjeti da dvorac postane nešto posve drugo.

A zar mi sami ne bismo znali što s njim, i po cijeni koju si ovaj kraj zapravo može priuštiti?

(Svršetak feljtona, prvi dio možete pročitati [ovdje](#) , a drugi dio [ovdje](#))